

Hazırlayan: Sevil UYGUR
TOBB İktisadi Raporlama ve İstatistik Müdür V. Uzman

2005 VE 2008 YILI TÜRKİYE CİNSİYETE BAĞLI İNSANİ GELİŞME ENDEKSİ'NİN KIYASLAMA ANALİZİ

2005 ve 2008 yılları arasında genel olarak alt bölgelerin CBİGE değerlerinde bir yükselme eğilimi gözlenmesine karşın bu eğilim, **alt bölgelerin yüksek kategoride yer alabilmeleri** için yeterli olamıyor. Aynı yıllar için alt bölgelerin CBİGE değerlerine göre sıralama sayıları arasındaki farkın istatistiksel olarak önemli olduğu sonucuna varılıyor.

Ulusal İnsani Gelişme Raporları, Türkiye'de yoksullukla savaşımın çok aktörlü ve geniş katılımlı bir ortaklık anlayışı ile yürütülmesini özendirme vizyonunu taşıyor. Birleşmiş Milletler'in 2008 yılı Küresel İnsani Gelişme Raporu, "İklim Değişikliğiyle Mücadele: Bölünmüş Bir Dünya'da İnsani Dayanışma" odaklıdır. 2007/2008 İnsani Gelişme Raporu, uzun zamandır uluslararası gündemde yar alan iklim değişikliği sorununun hak ettiği en büyük ilgiyi görmeye başladığı bir dönemde sunuldu. Hükümetler arası iklim değişikliği panelinin son bulguları adeta savaş borusu çalmakta, gezegenimize ait iklim sisteminin ısındığını kesin bir biçimde onaylamakta ve nedenini doğrudan insan davranışlarına bağlamakta. Bu çalışmada, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması, Düzey 2'ye göre Cinsiyete Bağlı İnsani Gelişme Endeksi (CBİGE)[1] Türkiye ölçeğinde endeksi oluşturan bileşenlerin aritmetik ve geometrik ortalamalarına göre hesaplandı. Endeks değerleri; genel olarak Avrupa Birliği İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması'na (İBBS) göre Düzey 1 seviyesinde Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki, Düzey 2 seviyesinde alt bölgelerin tamamına yakın kısmının, göreceli olarak Batı Marmara, Ege ve Doğu Marmara bölgelerindeki alt bölgelere göre hayli düşük.

2005 ve 2008 yılları için CBİGE değerleri endeks sıra numaralarına göre "sıra numara analizi" ile test edilerek, farklılıklar istatistiksel olarak ortaya konuldu. 2008 yılında genel olarak tüm alt bölgelerde endekse eğitim bileşenin, en yüksek katkıyı sağlamakta olduğu görülüyor. 2005 ve 2008 yılları arasında genel olarak alt bölgelerin CBİGE değerlerinde bir yükselme eğilimi gözlenmesine karşın bu eğilim, alt bölgelerin yüksek kategoride yer alabilmeleri için yeterli olamıyor. Aynı yıllar için alt bölgelerin CBİGE değerlerine göre sıralama sayıları arasındaki farkın 0,05 yanılma düzeyinde istatistiksel olarak önemli olduğu sonucuna varılıyor.

Türkiye ölçeğine göre 2005 ve 2008 yılları için CBİGE değerleri aritmetik ortalama yaklaşımına göre çizlege I'de ve aritmetik, geometrik ortalama esaslı CBİGE 2008 yılı değerleri de Türkiye haritası üzerinde Şekil I ve Şekil II'de görülüyor.

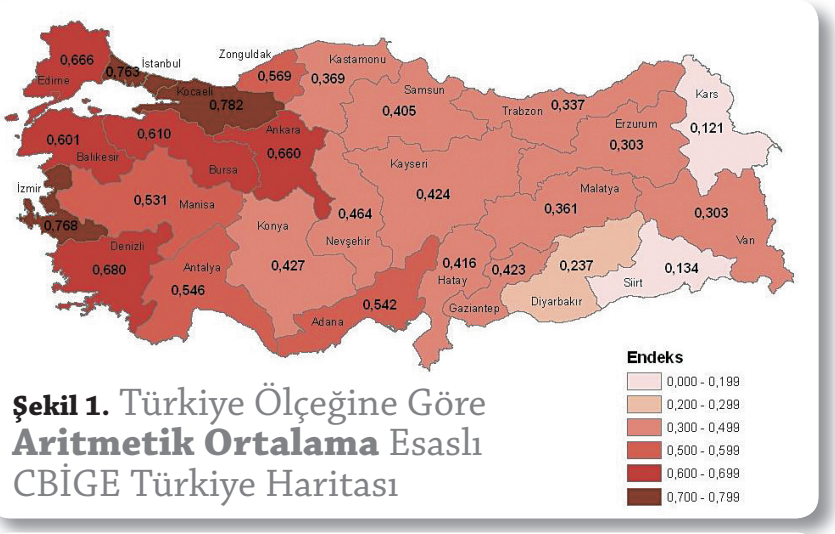
Dipnot:

[1] *CBİGE değerleri aşağıda verilen 3 sınıfa göre kategorize edilmektedir:*

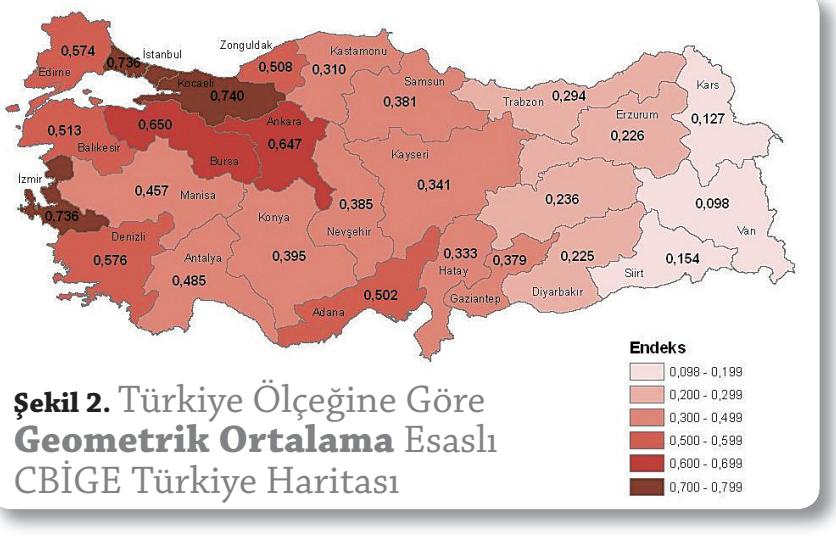
CBİGE Değeri Sınıf Aralıkları	***Kategori***
0-0,499	*Düşük*
0,500-0,799	*Orta*
0,800+	*Yüksek*

2005 ve 2008 yılları için **CBİGE değerleri** (Aritmetik Ortalamaya göre)

İBBS Düzey-2 (Alt Bölgeler)	Türkiye, 2005		Türkiye, 2008	
	Kategori	Sıra	Kategori	Sıra
İstanbul	ORTA	1	ORTA	3
Tekirdağ	ORTA	7	ORTA	5
Balıkesir	ORTA	8	ORTA	8
İzmir	ORTA	3	ORTA	2
Aydın	ORTA	6	ORTA	4
Manisa	ORTA	11	ORTA	12
Bursa	ORTA	4	ORTA	7
Kocaeli	ORTA	2	ORTA	1
Ankara	ORTA	5	ORTA	6
Konya	DÜŞÜK	13	DÜŞÜK	14
Antalya	ORTA	9	ORTA	10
Adana	ORTA	10	ORTA	11
Hatay	DÜŞÜK	15	DÜŞÜK	17
Kırıkkale	DÜŞÜK	14	DÜŞÜK	13
Kayseri	DÜŞÜK	16	DÜŞÜK	15
Zonguldak	ORTA	12	ORTA	9
Kastamonu	DÜŞÜK	20	DÜŞÜK	19
Samsun	DÜŞÜK	17	DÜŞÜK	18
Trabzon	DÜŞÜK	19	DÜŞÜK	21
Erzurum	DÜŞÜK	22	DÜŞÜK	23
Ağrı	DÜŞÜK	24	DÜŞÜK	26
Malatya	DÜŞÜK	21	DÜŞÜK	20
Van	DÜŞÜK	26	DÜŞÜK	22
Gaziantep	DÜŞÜK	18	DÜŞÜK	16
Şanlıurfa	DÜŞÜK	23	DÜŞÜK	24
Mardin	DÜŞÜK	25	DÜŞÜK	25

Şekil 1. Türkiye Ölçeğine Göre **Aritmetik Ortalama** Esaslı CBİGE Türkiye Haritası

Şekil 2. Türkiye Ölçeğine Göre **Geometrik Ortalama** Esaslı CBİGE Türkiye Haritası

2008 yılı Türkiye ölçeğine göre aritmetik ortalama ile hesaplanan CBİGE değerleri 26 alt bölgenin yüzde 46.2'sinde "orta" kategori, yüzde 53.8'de ise "düşük" kategori olarak elde edilmiştir. 2008 yılı için Türkiye ölçeğine göre geometrik ortalamayla hesaplanan CBİGE değerleri 26 bölgenin yüzde 61.5'i için "düşük", yüzde 38.5'i için "orta" kategori olarak elde edilmiştir. Dolayısı ile aritmetik ve geometrik ortalama yaklaşımına göre Türkiye ölçeğinde hesaplanan CBİGE değerleri alt bölgelerin yüzde 84.7'sinde aynı kategori olarak elde edilirken, yüzde 15.3'ünde sapma gözleniyor.

2008 yılı Türkiye ölçeğine göre aritmetik ortalama yaklaşımlı CBİGE en yüksek değerine Kocaeli alt bölgesinde, en düşük değerine de Ağrı alt bölgesinde sahip. 2008 yılı Türkiye ölçeğine göre geometrik ortalama yaklaşımlı CBİGE en yüksek değerine yine Kocaeli alt bölgesinde, en düşük değerine Van alt bölgesinde sahip. Bu sonuca göre Türkiye ölçeğinde aritmetik ve geometrik ortalama esaslı CBİGE değerlerinde ilk sırayı alan alt bölgede bir değişim söz konusu olmuyor.

Türkiye ölçeği esaslı CBİGE değerleri alt bölgelere göre sapma gösteriyor. Bu durum Türkiye'de bölgeler arası gelir dağılımı, eğitim eşitsizliği ve sosyoekonomik yaşama koşullarının direkt olarak etkilediği "doğuşta yaşam beklentisi" değerleri arasındaki sapma ile açıklanabilir.

2005 ve 2008 yılı Türkiye esaslı aritmetik ortalamaya göre CBİGE değerleri kıyaslandığında; 26 alt bölgenin 12'si "orta" kategori olarak, 14'ü de "düşük" kategori olarak hesaplanmıştır. 2005 ve 2008 yıllarında 26 alt bölgenin CBİGE değerlerine göre kategorilerinde hiçbir sapma olmadığı görülüyor.

KAYNAKLAR:

[1] *ESRI, (1991). Map projection and coordinate management–Arc-Info user's guide, Environmental Systems Research Institute Inc. (A43)-(A44)p.*

[2] *UNDP, (1998). Human Development Report, 1998. New York: Oxford University Press.*

[3] *UNDP, (2008). Human Development Report, Turkey, 2008. New York: Oxford University Press.*

[4] *Uygur, S., Yıldırım, F., (2007). Cinsiyete bağlı insani gelişme endeksi, 2005. 16. İstatistik Araştırma Sempozyumu, Ankara, 2007.*

[5] *www.undp.org/en/reports/global/hdr2007-2008 Erişim tarihi 21.03.2010.*